

מסורת הש"ס

^(א) וַעֲמַל מוֹת שֶׁנֶּחַ יֵי: ד"ה רפי נתן;
^(ב) פסנדרין יג';
^(ג) כס"ה: והיום, ד) כס"ה ליתא, ט) כתי"י אינו, ו) אולי י"ל ולענכ,

תורה אור השלם

1. קלים יהיו רדפינו מנשרי שמים על החרים דלקנו במדבר ארבו לנו:
2. שמור את חדש האביב וְעִשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה בְּיָדְךָ בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְיָ אֱלֹדֶיךָ מִמִּצְרָיִם לְיָלֶה:
ממצרים לְיָלֶה:

בדרם טו א

הגהות הב"ח

^(א) רש"י ד"ה ולא תחם כי דמטיע לה קרא דכתיב שמור את חדש:

הגהות מוה"ר

^(א) לנדא
רש"י ד"ה כסו כי שהרי צ"ד עיכרו את חודש אלול כ"ל:

מוסף רש"י

שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן. שמור תקופת ניסן של חמה שיהא בתוך חידושה של לבנה, אביב הוא ניסן של חמה שאין ניסן קרוי אביב אלא על פי כישול התבואה שמתבכרת בו, וכל כיסור התבואה ועמי הקין והחורף חשבוני התמה הם, ואמר רחמנא שמור שיהא ניסן של חמה נמשך לתוך ימי חידושה של לבנה, דכתיב חדש ואין לשון חידוש טפל אלא על לבנה המתחדשת, ואשמועינן שיהא ניסן של חמה נמשך בתוך ימי חידוש הלבנה דנקמא, וכמה הן ימי חידושה י"ד ימים, מכאן ואילך היא יסנה (פסנדרין יג').

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה בא.

תרי ירחי חסידי קלא אית להו.
דטבת חסירו ממה נפשך כסדר הלבנה באחד מלא ואחד חסר ואם איתא דחסרוהו לשבט כבר יאל הקול לפני הפסח וצא אכלנו אף למקום שאין שלוחי צ"ד של ניסן מגיעין וכן בתשרי אם חסרו תמוז ואז שהרי תמוז תמיד חסר:

בסיס תבשילא דבנאלי.
אכלו לחם למעדנים ציוה"כ שבא"י שהרי צ"ד עיכרו את החדש ולא והיוג מתענים:
אסהיד.
ונקבל עלינו ולא נאכל:
לא שמעתי מפי צ"ד מקודש.
לא אעיד לכס דאמרי' לקמן צפרקין (ע"ב) על כולן שלוחים יוצאים מצערב כגון אם לא קדשוהו ציוס ל' יוצאין השלוחים לערב לומר מעובר הוא אצל על ניסן ותשרי אע"פ שידעין שיקדשוהו למחר ציוס ל"א שהרי אין ר"ה נדחה לשלשים ושנים אפ"ה אין יוצאין עד שישמעו מפי צ"ד מקודש ואני לא שמעתי מפי צ"ד שלא הייתי במקום שיסבז סנהדרין שס:
דמעו שלוחי ניסן.
שב"ד שולחין לגולה להודיע יוס שקדשוהו וכל מה שסם יכולין לילך הס הולכין עד הפסח וכן בתשרי עד סוכות חוץ משבמות וימים טובים שלא ניתנו לחלל לשלוחין דתניא צפרקין (לקמן ע"ב) על קריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומם לפיכך שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שהרי אין ימים טובים צינתים לעכבם ובתשרי יס ר"ה ויוה"כ שאין השלוחין הולכין צו:
ליעבדו תרי יומי.
טזי ואע"פ שהגידו להם השלוחים יוס קציעתו:
גזירה ניסן אטו תשרי.
שאם תנהיגם לעשות צניסן יוס אחד ינהגו כן בתשרי שלא ע"פ שלוחים ופעמים שיטעו:
רבי אייבז ור' חייא צר אצא.
תלמידי דר' יוחנן היו ושמעו מפיו לכך הקפיד כנגדם:
עבדו יומא חדא.
צני המקום:
יציב תבעניתא תרי יומי.
עם לילותיהם שמא עיכרו צ"ד את החדש ויוס אחד עשר שלנו הוא עשירי שלהן:
דס תתא אחריסו.
הריני מת על ידך שזוקיקני להתענות צ' ימים וב' לילות.
דס תתא אחריטו נוטריקון של דנהריאל:
כי חוים דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן.
שאין תקופת ניסן נופלת עד יוס ט"ז וקיימא לן דיוס התקופה מתחיל כר' יוסי דאמר הכי צפ"ק דסנהדרין (ד' יג').
נמאלת תקופת טבת מושבת עד שיתסר בניסן ולא עד בכלל:
עברה להיחא שתא.
כאחרים דאית להו הא סברא צפ"ק דסנהדרין (ס:):
ולא תחוש לה.
למימר יחידאה היא ולא נעבזד כוותיהו אלא ודאי כאחרים נעבזד דמסייע להו קרא דכתיב ^(א) את חדש האביב שיהא בחידוש האביב הוא יוס^(ד) תקופת ניסן שניסן של חמה נכנס צו שניסן קרוי אביב על סם כישול התבואה וכישול התבואה אינו אלא לחשבונה של חמה שהקין והחורף אחר חשבון החמה הס וההיךר הכתוב לשומרו שיהא בחידוש ואין לשון חידוש טופל אלא בלבנה שהיא מתחדשת בתולדותיה.
ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה בתוך י"ד יוס למולד הלבנה שהוא עדיין מחידוש הלבנה דמיוס י"ד ואילך יסנה היא ואילו היה תקופת ניסן ציוס ט"ו לא היינו צריכין לעצר את השנה אלא נעצר אדר ונדחה את ניסן יוס אחד ותפול התקופה ציוס י"ד אצל כשהיא צאה ציוס ט"ז בניסן לא די לן בעיצורו של אדר ואריכה השנה להתעצר ותפול התקופה באדר שני נמלא ניסן של חמה מושך בתוך חדש ניסן הלבנה הכי מפרשינן לה צסנהדרין (סס) אליצא דאחרים דכי מטיא צט"ו מעצבין את אדר וכי מטיא לט"ז מעצבין את השנה:
שמור אביב של תקופה.
דהיינו ניסן של חמה שיהא בחידוש ניסן הלבנה:
סיהרא דמשלים ליומא.
שחירח משלים מאורו עם הכן החמה שאינו מחשיך עד שעת זריחה:

עם לילותיהם שמא עיכרו צ"ד את החדש ויוס אחד עשר שלנו הוא עשירי שלהן:
דס תתא אחריסו.
הריני מת על ידך שזוקיקני להתענות צ' ימים וב' לילות.
דס תתא אחריטו נוטריקון של דנהריאל:
כי חוים דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן.
שאין תקופת ניסן נופלת עד יוס ט"ז וקיימא לן דיוס התקופה מתחיל כר' יוסי דאמר הכי צפ"ק דסנהדרין (ד' יג').
נמאלת תקופת טבת מושבת עד שיתסר בניסן ולא עד בכלל:
עברה להיחא שתא.
כאחרים דאית להו הא סברא צפ"ק דסנהדרין (ס:):
ולא תחוש לה.
למימר יחידאה היא ולא נעבזד כוותיהו אלא ודאי כאחרים נעבזד דמסייע להו קרא דכתיב ^(א) את חדש האביב שיהא בחידוש האביב הוא יוס^(ד) תקופת ניסן שניסן של חמה נכנס צו שניסן קרוי אביב על סם כישול התבואה וכישול התבואה אינו אלא לחשבונה של חמה שהקין והחורף אחר חשבון החמה הס וההיךר הכתוב לשומרו שיהא בחידוש ואין לשון חידוש טופל אלא בלבנה שהיא מתחדשת בתולדותיה.
ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה בתוך י"ד יוס למולד הלבנה שהוא עדיין מחידוש הלבנה דמיוס י"ד ואילך יסנה היא ואילו היה תקופת ניסן ציוס ט"ו לא היינו צריכין לעצר את השנה אלא נעצר אדר ונדחה את ניסן יוס אחד ותפול התקופה ציוס י"ד אצל כשהיא צאה ציוס ט"ז בניסן לא די לן בעיצורו של אדר ואריכה השנה להתעצר ותפול התקופה באדר שני נמלא ניסן של חמה מושך בתוך חדש ניסן הלבנה הכי מפרשינן לה צסנהדרין (סס) אליצא דאחרים דכי מטיא צט"ו מעצבין את אדר וכי מטיא לט"ז מעצבין את השנה:
שמור אביב של תקופה.
דהיינו ניסן של חמה שיהא בחידוש ניסן הלבנה:
סיהרא דמשלים ליומא.
שחירח משלים מאורו עם הכן החמה שאינו מחשיך עד שעת זריחה:

מתני'

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה בא.

ל'וי אקלע צבבב
בחדסר בתשרי.
אחד עשר היה לצני צבל ועשירי לצני ארץ ישראל דעברוהו לאלול ומתוך התחוס צא דהא יוה"כ הוא א"ג ציוה"כ של צני צבל צא סמוך לחשכה והוא היה ערב יוה"כ לצני א"י ואמרו לו אסהיד לן כלומר ונאסור לאכול גס עתה דיוה"כ הוא אמר להם לא שמעתי מפי צ"ד מקודש שיאל ציוס ל' של אלול סמוך לחשכה שלא היה שהות ציוס לצא ולקבל עדותן וידע שלא יקדשוהו עד למחר ציוס ל"א אצל לא הממין עד למחר שישמע שיקדשוהו ואין מעדיין עד שישמע מצ"ד מקודש דלקמן (ע"ב) אע"פ שידוע שלמחר יקדשוהו וא"ת והיאלך יניחם לאכול ויש כאן ודאי איסור כרת דלורייתא וי"ל התנן לקמן צפרק שני (דף כה. ושס) אשר קטרלו אתם מקראי קדש צין צומנן צין שלא צומנן ואמרינן צגמ' אתם אפי' שוגגים אתם אפי' מזידים ואפי' מוטעין והא דאמרינן צפרק גיד הנשה (חולין דף קא: ושס) גצי שגג ציוה"כ פטור דגזירה הוה ויוה"כ דהיחא שתא שבתא הוה ולא אמרינן אתם אפילו מזידין אתם הוקבע להם החדש צומנו ומפני הגזרה לא עשו יוה"כ צעשירי ועשאוהו ציוס השבת שלא ישתכח ואין יוה"כ אלא צעשרה בתשרי אצל הכא להם היה עשירי ולא דמי נמי להסוה דפ"ק דסנהדרין (דף יב: ושס) צצקש חזקיה רחמים על עצמו דכתיב כי אכלו הפסח צלא ככתוב וגו' ומפרש שעיצרו השנה ציוס ל' של אדר ואסור הואילו וראוי לקוצעו ניסן ולא אמרינן אתם אפי' שוגגים כ' משום דלא שייך אלא כגון יוס ל' או יוס ל"א כשקוצעין באחד מהן ר"ח לחסרו או לעצרו שלא כדין או על פי עדות שקר:
כ' חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן.
שיתסר בניסן (פסנדרין דף יג').
יוס תקופה מתחיל נמאלת תקופת טבת מושבת עד שיתסר ולא שיתסר בכלל עברה להיחא שתא משום דכתיב שמור את חדש האביב אביב צל שיהא צחדש ניסן ומיוס י"ד ואילך יסנה היא ואילו היה תקופת ניסן נופלת ציוס ט"ז לא היינו צריכין לעצר השנה אלא נעצר אדר ונדחה ניסן יוס אחד ותפול התקופה ציו"ד כך פ' צקנוטרים^(א) (והתם צסנהדרין (דף יג'):
בתקופת תשרי איירי דפליגי התם אי צעין כולה אסיף בתקופה חדשה או מקצתו) ושמעתינ דהכא אתיא כאחרים דאמרינן התם אחרים בתקופת ניסן (הו) קיימי וימיימי דרשה דהכא וקשיא לפירוש הקונט' דצפ' היו צודקין (שס דף מא:):
משמע דיוס ט"ו של חדש הוי מן החדש דקאמר עד מתי מצבדין על החדש נהרדעי אמרי עד י"ו לכך צריך לפרש דהכא קאמר עד דמשכה שיתסר אפילו ע"י עיצור אדר א"ג דמשכה עד שיתסר ושיתסר בכלל היינו כגון דנפלה תקופת ניסן צשצסר דכי מעצבת נמי לאדר הרי היא נופלת צשיתסר ואין כאן אביב כלל צחדש ניסן ואין להקשות דלעצביה לאדר ולשבטו) דהתנן צפרק אין נערינן (ערכין ד' ח: ושס) אין פוחתינ מד' חדשים מעוצבין צסנה ולא יותר מח' ומפרש צגמ' (שס דף ט.) דלא נראה לעצר יתר על שמונה ומוקי לה צסנה מעוצבת אצל צפשוטה יותר על צבעה:

עברה להחיא שתא ואל תחוש אה.
תימה דתניא צפ"ק דסנהדרין (דף יא: ושס) על ג' סימנין מעצבין השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שנים מהן מעצבין על אחד אין מעצבין ורשב"ג דאמר התם על התקופה איציעי לן על התקופה שמחין או דילמא מעצבין וקיימא צתיקין וי"ל דהתם צתקופת תשרי איירי אצל הכא בתקופת ניסן דעליה לצדה מעצבין וצריך טעם כיון דמקרא קא דרשי הכא והכא מאי שנה:
על

עין מושפט נר מצוה

קח א מיי פ"ג מהל' קידוש החדש ה' יב:
קב ב מיי שס פ"ד הלכה ב:
ג מיי שס הלכה אן:

רבינו חננאל

לוי אקלע לבבל בי"א בתשרי.
פיר' בא (ברונית) [בדוגיות] או בבוצית בי"א בתשרי בבבל, ואמר בסיס תבשילא דבבלאי, כלומר תבשילם נודף, והוא היום יום כפור.
כלומר כי עברו אלול שנמצאו אחד עשר בבבל עשירי לירושלים.
ועל זה העניין נעשה סוכות.
אמרו לו תעיד ונשלים הצום היום.
אמר להם לא שמעתי מכית דין מקודש.
כלומר שמעתי להם כי צדונם לעבר אלול.
(ואלול) [ור' איבז בר גזיר ור' חייא בר באא] דאקלע בבבל בעשרה במר חשוון ואמ' להו היידנא יומא רבא במערבא.
פיר', שנה מעוברת היתה שנמצאו עשרה במרחשוון כי הן עשרה בתשרי, והוא יום כפור.
ואמ' להם א העידו שעיברו השנה הוות, ואמ' לא שבענו מכית דין מקודש, ואמרינן שמא לא עיברו.
שלוחי ניסן מהלכין לא פחות מיי"ב יום, ושלוחי תשרי פטמים שאין מהלכין אלא עשרה ימים, מפני כי שובתין בראש שנה וביום הכיפורים ובשבת, נמצאו אילו שלוחי ניסן מגיעין למקומות רחוקים, מה שאין שלוחי תשרי מגיעין בהן.
רבה הוה רגיל יתיב תעניתא תרי יומי, זימנא חדא אשתבח כוותיה.
כי עברו ליה לאלול, והיה יום כפור בי"א בתשרי, דהוה ממר אנסיהה ונקיט תרי יומי, מילתא יתירתא עבד ולא חובה הווא עליה, שלא היה לו לחוש.
ואם חשש מידה יתירה עשה ולא שובח בה.
רב נחמן יתיב תעניתא ביומא דכיפורי, לאורחא אתה הווא גברא אמר ליה למחר צומא רבא במערבא כול'.
הי"א.
שלא ליה רב הונא בר אבין לרבא כי חזית דמשכה תקופת טבת עד י"ו בניסן, עברה להחיא שתא ולא תחוש לה, דכתיב שמור את חדש האביב וג', שמור חדשו של אביב שתהא נופלת בו, כלומר, לא יהא אביב קרב אלא בתקופה חדשה, וזה הדבר היה נוהג בזמן שבית המקדש קיים, וזה אחד מן הדברים המסורים בידי בית דין בזמן שהיה האביב קרב.
אבל עכשיו שאין אביב לא חיישינן להא דשלח רב הונא.
ואע"ג דלית לן ספק בזמן הזה, עבדינן כי הא דמיפרשא בתחילת יום טוב דלא נקטינן האידנא תרי יומי אלא משום אל תשנו מנהג אבותיכם.

^(א) צפיוס על ר"ה המיוחס להרמב"ם ז"ל איתא דלמרו ליה דלסהיד דקיוס י' תשס"י ע"ש.